

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ANALİZ SERİSİ

Bilgi Kültür
Merkezi

5/27/2013

No: 5

Doğu Akdeniz'de Doğalgaz Siyaset(ler)i

Abdullah Muhsin Yıldız

Giriş

Son dönemde Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğalgaz rezervleri Ortadoğu enerji siyasetinde yeni bir mücadele alanı ortaya

fazla devletin bu rezervler üzerinde hak talep etmesine yol açmaktadır. Ayrıca bölge devletleri arasındaki siyasal ve

Özet: Bu çalışmada Doğu Akdeniz'de son dönemde keşfedilen Tamar, Leviathan ve Aphrodite isimli doğalgaz yataklarının bölge siyasetine etkisi analiz edilmektedir. Bu rezervler üzerinde aktif politikalar üreten Türkiye, Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve İsrail'in ulusal/birlik çıkarları ve hedefleri ele alınmaktadır. Çalışma ayrıca İsrail'in Türkiye'den özür dilemesine dair önemli ipuçları sağlamaktadır.

çıkarmıştır. İsrail açıklarında 2009 yılında Tamar, 2010 yılında Leviathan diye adlandırılan doğalgaz rezervlerinin bulunması ile beraber Kıbrıs açıklarında da 2011 Aralık ayında Aphrodite ismiyle bilinen doğalgaz rezervlerinin keşfedilmesi bölge ülkelerinin Akdeniz sularına olan ilgisini artırmıştır. Bununla beraber bölge devletlerinin münhasır ekonomik bölgelerini henüz uluslararası anlaşmalarla netleştirmemesi sebebiyle birden

ekonomik anlaşmazlıklar rezervlerin çıkarılması ve aktarılması süreçlerinde sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bu rezervlerin yasal sahipleri kimlerdir? Bu rezervlerin çıkarılmasında hangi şirketler rol alacaktır? Bu rezervlerin aktarımı ne şekilde yapılacaktır? Bu bahsedilen meselelerin sonuca ulaşması hangi ülkelerin ortaklığıyla gerçekleştirilecektir? Birbiri ardına sıralanan bu sorular Doğu Akdeniz'e kıyası olan

Ortadoğu Enstitüsü, Sakarya

•••

Yazar Hakkında: Abdullah Muhsin Yıldız Sakarya Üniversitesi'nde Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak görevini sürdürmektedir. Marmara Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans çalışmalarına devam etmektedir. Ortadoğu'da Ekonomi ve Ortadoğu'da Demokratikleşme konularıyla ilgilenmektedir.

Bilgi Kültür Merkezi: 2004 yılından itibaren faaliyet gösteren Bilgi Kültür Merkezi Sakarya merkezli bir sivil toplum kuruluşudur. <http://bilgikultur.org/>

Ortadoğu Enstitüsü: Bilgi Kültür Merkezi altında faaliyet gösteren bu birimde Ortadoğu'nun siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelerini merkeze alan çalışmalar yapılmaktadır.

Adres: Çark Caddesi Asım Hamdi Apt. No: 66, Adapazarı, Türkiye, E-mail: bilgi.kultur.org@gmail.com

devletler arasındaki ilişkilerin dinamiklerini bir süreden beri kökünden değiştirmektedir. Yine bu sorulara cevaplar üretebilmek amacıyla, küresel enerji siyasetinde etkin olan ABD, AB ve Rusya'nın Doğu Akdeniz'deki enerji siyasetine müdahaleleri de bölge devletleri arasındaki ilişki ağlarını derinden etkilemektedir. Bu çalışmada ise, yukarıda belirtilen soruların cevapları aranırken, diğer yandan da Türkiye, Avrupa Birliği, ABD, Rusya ve İsrail'in Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğalgaz rezervleri üzerindeki hedefleri ve ulusal/birlik çıkarları analiz edilecektir.

Türkiye: Bağımlılıktan Kurtulabilmek ve Enerji Koridoru Olabilmek

Şüphesiz ki Türkiye, Doğu Akdeniz kıyılarında bulunan ülkelerden en aktif ve çok taraflı enerji politikasına sahip olanıdır. Soğuk Savaş'ın ardından uluslararası projelerdeki katılımını genişletmesi, yine uluslararası enerji yollarındaki rolünü artırması ve de Avrupa enerji sistemine kurumsal olarak entegrasyonu Türkiye'yi enerji politikalarında görünür kılmaya başlamıştır.¹ Ancak, Türkiye enerjiye ihtiyaç duymakta ve bu ona çevre ülkelerden büyük oranlarda enerji talebinde bulunma zarureti getirmektedir. Bunun birinci sebebi, son birkaç yıldır hızla büyümekte olan ülke ekonomisinin enerji ihtiyacının

karşılanmasının gerekiyor olmasıdır. İkinci sebebi de, doğalgazın, ısınma amacıyla gittikçe yaygınlaşan bir hane halkı kullanımına sahip olması ve bunun yine büyük bir enerji gereksinimi oluşturmasıdır. Bahsedilen nedenlerin sonucu olarak, yeni boru hattı projelerine rağmen devlet doğalgaz özelinde Rusya ve İran'a bağımlı bulunmaktadır.² Bu yüzden de son dönemde Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğalgaz rezervlerinde Türkiye söz sahibi olmak istemektedir. Artan enerji talebinin karşılanması ve kaynakların çeşitlendirilmesi Türkiye'nin uzun vadeli

çıkarlarının en önemli bileşenlerinden biridir. Çünkü Türkiye toprakları önemli seviyede petrol ve doğalgaz yatakları bulundurmamaktadır. Bu yüzden Türkiye enerji konularında çoğunlukla normatif kaygılardan ziyade pragmatikliğe yönelmekte ve esnek bir siyaset izleme çabasında olabilmektedir. İsrail'in Mavi Marmara olayına dair özrünün kabul edilmesi ve ilişkilerin düzeleceği beklentisi bu bağlamda değerlendirilebilir. Ancak uluslararası siyasetin en karmaşık ve çatışmaya açık konusu olan enerji arzı üzerinde denetimin zorluğu da bu siyaseti belirli bir dengede sürdürmesini de zorlaştırmaktadır.

İsrail ve Kıbrıs ile siyasi ilişkileri iyi olmayan Türkiye, bir süredir bölgede İsrail-Kıbrıs-Yunanistan üçlüsünün gelişen ilişkilerine ve onların Doğu Akdeniz'deki enerji politikalarına kuşkuyla yaklaşmış ve sembolik askeri karşılıklar vermek zorunda kalmıştır. Buna karşın Türk makamları yeni politikalar arayışına girmiş, sembolik de olsa Gazze açıklarında arama ve sondaj çalışmaları yapabileceğine dair açıklamalar yapılmıştır. Bir diğer örnek ise;

Lübnan bulunan doğalgaz rezervlerinin kendi karasularında olduğunu ilan ettiğinde, Kıbrıs ile Lübnan

hedefleri olarak göz önünde bulundurulduğunda, Doğu Akdeniz'deki doğalgaz rezervleri üzerinde aktif olabilme Türkiye'nin bu bağlamda ulusal

arasındaki sınırlandırma anlaşmasını tanımamasına rağmen, bu kez de İsrail'e karşı Lübnan'ın tarafını tutulmuştur.³ Ancak ne oldu da bir süre sonra Türkiye ve İsrail karşılıklı kartlarını tekrar masaya koydular? Suriye'deki krizin derinleşmesi, Hizbullah'ın da bu ülkedeki iç savaşa dahil olması Türkiye'nin Suriye politikasında hedeflerine ulaşmasını tehlikeye düşürmüştür. Bunun yanı sıra, Yunanistan ve Kıbrıs'ın ekonomik krizle boğuşmaları İsrail'in de doğalgaz rezervleriyle ilgili politikalarını sıkıntıya sokmuştur. Bahsedilen sebeplerden ötürü iki devlet ABD'nin de araya girmesiyle tekrar karşılıklı olarak kartlarını çıkardılar. Bu şartlarda İsrail'in rezervlerini Türkiye üzerinden aktarması iki tarafın da çıkarına görünmektedir. Çünkü hem İsrail doğalgaz fazlasını ihraç edebileceği güvenli ve ucuz bir yol buluyor hem de Türkiye enerji kaynaklarını çeşitlendirmekte ve AB ile olan karşılıklı bağımlılığını artırmaktadır. Bu durum, ayrıca Türkiye'nin en önemli ulusal çıkarlarından biri olan Rusya'nın dahil olmadığı bir transit yolun oluşturulması projesine de yeşil ışık yakmaktadır. Hatta Kıbrıs Türklerinin de bu güzergâhtan faydalanma ihtimali, Kıbrıs'ın Türkiye üzerindeki ekonomik yükünü de hafifletecektir.

Avrupa Birliği: Enerji Kaynaklarını Çeşitlendirmek

AB'nin bölgede Kıbrıs ve Yunanistan gibi üyeleri bulunmaktadır. Barselona Süreci

bağlamında Akdeniz'deki ekonomik ilişkilerin gelişmesini desteklemektedir. Bu yüzden bölgedeki doğalgaz rezervleri konusunda oldukça etkin politikalar üretmeye çalışmaktadır. Çünkü AB'nin üye ülkeler arasındaki talebi yönetme ve enerji kaynaklarını çeşitlendirme gibi önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Geliştirilmiş bir enerji piyasası oluşturulması ve dış arzı kontrol etme kabiliyeti AB'nin uzun vadeli hedefleri arasında yer almaktadır. Bu sayılan nedenlerden ötürü Akdeniz'deki doğalgaz rezervleri birlik ülkelerini yakından ilgilendirmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri Rus doğalgazına büyük oranda bağımlı bulunmaktadır. Gazprom'un 2006 ve 2009 yıllarında Ukrayna ve Belarus'a yaptığı kesintileri birlik ülkeleri tarafından göz önünde tutulmaktadır. AB, doğalgazın etkin bir siyasi araç haline gelebileceğinin farkındadır. Bu yüzden üye ülkeler kaynakların çeşitlendirilmesi için alternatif projelere sıcak bakmaktadırlar. Nabucco projesi, Türkiye üzerinden geçecek olan Türkmen, Azeri ve Kuzey Irak doğalgazının Avrupa'ya aktarılmasını sağlayacaktır. Doğu Akdeniz doğalgazının da, hem en kullanışlı yol olması hem de oldukça ekonomik olması sebebiyle Türkiye üzerinden geçmesi olumlu olarak karşılanmaktadır. Bu yeni rota ayrıca AB'nin enerji kaynaklarını da çeşitlendirmektedir. AB,

böylelikle Rusya'ya daha az bağımlı hale gelecektir. Ayrıca enerji politikaları üzerinden Akdeniz'de yeniden barış ortamı tesis edilecek ve Akdeniz ülkeleri arasındaki ekonomik işbirliği artacaktır. Türkiye de bahsedilen enerji rotaları göz önünde tutulduğunda önemli ve güvenli bir üs olarak olacaktır. Bu gelişmeler, uzunca bir süredir AT/AB kapısında bekleyen Türkiye'nin müzakere sürecinde elindeki kartları çoğaltacaktır.

ABD: Dengeleri Korumak ve Amerikan Şirketlerinin Kazanmasını Sağlamak

ABD'nin temel politika öncelikleri, İsrail'in enerji güvenliğinin sağlanması, bölgedeki ülkeler arasında bir uzlaşmayı sağlama ve Avrupa'nın enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi şeklinde özetlenebilir. Enerji politikalarında küresel bir oyuncu olan Washington da Akdeniz'deki doğalgaz aramalarına destek vermekte, dolayısıyla kaynakların güvenli ve artan ihtiyaca paralel olarak hızlı bir biçimde kullanılması açısından bölgedeki ilişkileri dikkatlice irdelemektedir. Obama'nın İsrail'e gerçekleştirmiş olduğu ziyaretin ertesinde İsrail'in Türkiye'den Mavi Marmara olayına dair özür dilemesi, ABD'nin bahsedilen hedeflerine ulaşması doğrultusunda gerçekleştiği söylenebilir. Bir süredir ABD'nin bölgedeki en önemli politika zorluklarından bir tanesi Türkiye-İsrail ilişkilerinde tansiyonun son derece

gerilmesi idi. Beyaz Saray'daki karar vericiler, zayıf ekonomileriyle Yunanistan ve Kıbrıs'ın rezervlerin çıkarılması ve aktarılması bakımından yetersiz kalacağını öngördükleri ve büyümekte olan ekonomisiyle, küresel sermayeyi cezp etmesiyle Türkiye'yi daha yeterli buldukları söylenebilir.

Özrün ertesinde Türkiye ile İsrail arasında Tamar ve Leviathan doğalgaz rezervlerinin tankerlerle Türkiye'ye taşınıp oradan boru hatlarıyla Avrupa'ya aktarımına dair anlaşmalar yapılması beklenmektedir. ⁴ ABD'nin bir diğer beklentisi de Amerikan şirketlerinin çıkarlarının korunması ve bu rezervlerin Amerikan şirketleri tarafından çıkarılmasıdır. Bu yüzden de bölge ülkeleri arasında sıcak çatışma yaşanmaması için sık sık girişimlerde bulunmaktadır. ⁵ Houston merkezli bir şirket olan Noble Energy ⁶ 1998'den beri Akdeniz'de araştırmalar yapıyor ve Tamar sahasının işletilmesi için Corpus Christi'de bir platform hazırlıyor. Noble, İsrail'in açıklarındaki Mari-B alanında %47'lik bir paya sahip ve 2004'ten beri İsrail'in yerel pazarı için gaz üretiyor. Ayrıca Tamar ve Leviathan alanlarını

işletecek konsorsiyumun bir üyesidir. Kıbrıs'ın Block 12 isimli gaz alanında da paya sahip şirketlerden bir tanesidir.

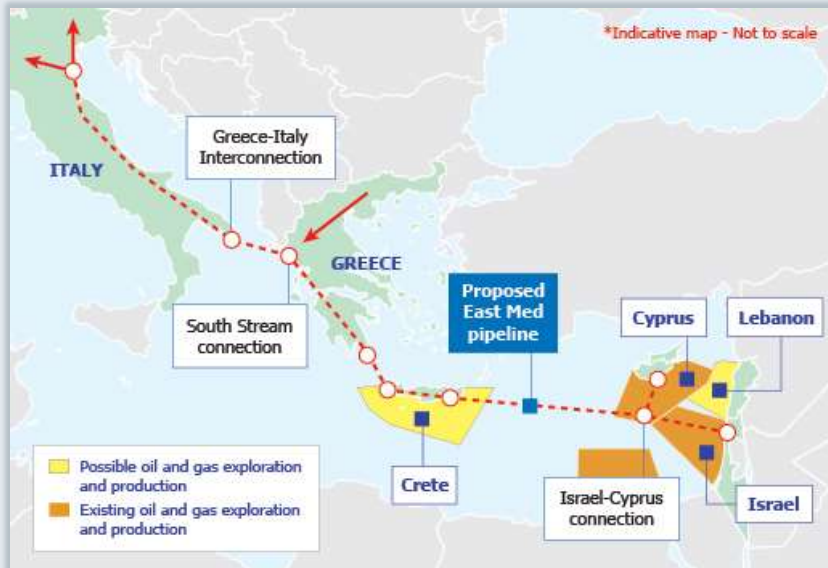
Rusya: Avrupa'nın En Büyük Enerji Tedarikçisi Olarak Kalmak

Rusya'nın ise Soğuk Savaş ertesinden beri izlediği enerji politikası, Kafkas petrollerinin Rusya üzerinden akması ve doğalgaz rezervlerinin aktarımında tekel ülke konumunu korumasıdır. Ancak Kafkas petrollerindeki tekele Bakü-Ceyhan-Tiflis boru hattının yapılmasıyla kırılmıştır. Hatta Türkiye'nin öncülüğünü yaptığı Nabucco projesi de Avrupa'ya doğalgaz aktarımındaki tekel rolünü ortadan kaldırmaktadır. Çünkü Türkiye doğalgaz

Türkiye'yi bypass eden Güney Akım projesini geliştirmiştir.

Doğalgaz ve petrol aktarımında tekel rolünü kaybeden Rusya Akdeniz'e olan ilgisini artırmıştır. Bu bağlamda Kıbrıs ve Suriye ile ikili ilişkilerini geliştirmektedir. Kıbrıs ve Yunanistan'ın ekonomik krizle, Suriye'nin de iç çatışmalarla boğuştuğu bir dönemde Akdeniz sularına önem verilmektedir. Özellikle İsrail-Lübnan açıklarındaki tartışmalı bölgede ve Kıbrıs karasularında bulunan doğalgaz rezervlerinin akıbeti takip edilmektedir. Bu rezervlerin Amerikan şirketleri tarafından çıkarılması Rusya'nın ulusal çıkarlarına aykırıdır. Türkiye'nin de bölgedeki doğalgaz rezervlerine ilişkin iddiaları Rusya'ya

harekete geçirmiştir. Bu amaçla 2011 sonlarında savaş gemilerini, denizaltılarını ve Amiral Kuznetsov uçak gemisini Doğu Akdeniz'e getirmiştir. Böylelikle Türkiye'nin askeri hareketliliği ve taleplerine karşın rezervleri Kıbrıs lehine koruma altına almıştır.

Resim 2 : Rusya'nın Güney Akım boruhattı ile İsrail'in Türkiye'yi bypass eden projesi Yunanistan'da Birleştiğinde...

rezervlerinin alınması ve aktarılması hususlarında birçok ülkeyle kapsamlı anlaşmalar yapmıştır. Rusya ise, Türkiye'nin yaptığı bu anlaşmalara karşı

Kıbrıs bankalarının büyük çoğunluğunda Rus sermayesi bulunmaktaydı. Ekonomik kriz patlak verdiğinde Rumlar ilk önce Rusya'dan yardım talep

etmişlerdi. Rumlar daha önce de Ruslardan 2,5 trilyon dolar kredi almışlardı. Ancak bu ikinci talepleri AB'nin pek hoşuna gitmedi. AB makamları ise bu talebin reddedilmesi için Rusları ikna ettiler. Rum tarafı böylelikle Rusların desteğini kaybetmiş oluyordu. Bu gelişmeyle beraber, Rumların AB'nin kararlarından bağımsız bir politika izleyemeyeceği anlaşıldı. Rusya Kıbrıs'ı kaybetmiş gibi görünse de, Akdeniz'deki doğalgaz rezervleri üzerinde halen emelleri bulunmaktadır. Çünkü Rusya'nın genel enerji politikasına bakıldığında bu rezervlerin Rusya açısından önemi ortaya çıkmaktadır. Akdeniz'de bulunan doğalgaz rezervlerinin Avrupa'ya aktarılması Sibiry'a'daki doğalgaz rezervlerinin aktarılmasından ekonomik olarak daha uygun görünmektedir. Rusya Akdeniz doğalgazında etkin olabilirse Gazprom da zaman içinde önemli bir küresel oyuncu haline gelebilir. Rusya'nın en temel arzusu Avrupa'nın en büyük doğalgaz tedarikçisi olarak kalmaktır.

İsrail: Kaynakların Güvenliği ve Pazarlara Ulaştırılması

Etrafındaki Arap ülkeleri önemli miktarlarda petrol rezervlerine sahip olmasına rağmen, İsrail topraklarında petrol bulunmamaktadır. Ancak İsrail açıklarında keşfedilen Leviathan ismi verilen doğalgaz sahası 2017'den itibaren İsrail'i önemli

bir doğalgaz ihracatçısı yapacaktır. İsrail, karasularında keşfedilen diğer doğalgaz yatakları da eklendiğinde ekonomi içi kullanımdan fazlasını ihraç etmek istemektedir. Bu gelişme, İsrail'in önemli bir hedefi olan AB ile ekonomik olarak daha gelişmiş bağlar kurulmasını olanaklı hale getirmektedir. Bu durum iki noktada önem arz ediyor. Birincisi İsrail toplumunun değerlerinden biri olan Avrupa ile yakın ilişkiler kurabilmektir. İkincisi ise İsrail'in ekonomik çıkarları göz önüne alındığında Avrupa İsrail'e en yakın pazar konumunda bulunmaktadır.

Resim 3: Tamar Doğalgazı Üretim Platformu, İsrail

Türkiye ile ilişkilerin bozuk olduğu zamanlarda İsrail'in doğalgazını Avrupa'ya pazarlayabilme hedefine ulaşabilmesi için Yunanistan ve Kıbrıs ile işbirliği yapması kaçınılmaz görünüyor. Bu yüzden İsrail'in bu iki devlet ile kurduğu ilişkiler İsrail'in ulusal çıkarları göz önünde tutularak değerlendirilmelidir. Çünkü bahsedilen doğalgaz

rezervlerinin en kolay ve en ucuz rotadan aktarılması İsrail'in birincil öncelikli ulusal çıkarlarından biridir. Bu rota ise, İsrail açıklarındaki rezervlerin boru hattı aracılığıyla Kıbrıs adası üzerinden Türkiye'ye aktarılmasıdır. Türkiye üzerinden de Avrupa'ya aktarılması oldukça kolay olacaktır. Ancak 2009 yılının Ocak ayındaki Davos Krizi ve sonrasında cereyan eden Mavi Marmara olayından beri iki devlet arasındaki ilişkiler oldukça bozuktur. Bu gelişmeler doğrultusunda İsrail hedeflerine ulaşmak için Kıbrıs ve Yunanistan ile yakınlaşmak zorunda kalmıştır. Bu yakınlaşma Rumların ve İsrail'in askeri güçlerinin 2011 yılının Eylül ayında bir savunma anlaşmasıyla pekiştirildi. 2012 yılının Şubat ayında ise, iki lider, Christophias ve Netanyahu, enerji tesislerine yönelen tehditlere karşı işbirliği yapma kararı aldılar.⁷

İsrail 2012 yılının Nisan ayından beri komşusu Mısır'ın doğalgaz akışını kesmesiyle birlikte önemli miktarda enerji açığı yaşamaktadır. Bu sorunu kısa sürede Tamar havzasını İsrail anakarasına taşıyarak çözmeyi planlamaktadır. Bu yüzden İsrail devleti Doğu Akdeniz'de yeni doğalgaz aramalarını desteklemektedir. Sadece destek ile yetinmemekte, donanmasını ve askeri mürettebatını da bulunan rezervlerin korunması

amacıyla Doğu Akdeniz sularında dolaştırmaktadır. İsrail için Türkiye ile ilişkilerin bozuk olduğu durum en kötü senaryo olarak görünmektedir. Yalnızlığını yok edebilmesi ve enerji kaynaklarını pazarlayabilmesi için diğer ittifaklara girmesi kaçınılmazdır. Ancak son gelişmelerin göstermiş olduğu gibi, İsrail'in bölgedeki tecrit edilmiş konumuna son verecek ülke Türkiye'dir. Bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda İsrail'in Türkiye'den özür dilemesi aslında bir gereklilik siyaseti değil, daha fazlası zorunluluk siyasetidir.

Sonuç

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'deki doğalgaz rezervleri üzerinde aktif bir biçimde politika üreten aktörlerin ulusal/birlik çıkarları, hedefleri ve politikaları analiz edildi. Aktörlerden birisi olan Türkiye'nin en temel problemi komşu ülkeleri olan Rusya ve İran'a olan enerji bağımlılığıdır. Bu yüzden Türkiye'nin en öncelikli hedefi bu enerji bağımlılığından kurtulmaktır. Bu sebepten ötürü Türkiye etrafında bulunan rezervlere olan ilgisini artırmıştır. Uzun dönemde, toprakları üzerinden geçen boru hattı projelerinin hayata geçmesiyle beraber kaynaklar ve Avrupa pazarı arasında önemli bir enerji koridoru olmak istemektedir. Bu hedefleri doğrultusunda Türkiye Doğu Akdeniz'de son yıllarda bulunan doğalgaz rezervleri üzerinde aktif politikalar üretmektedir.

Doğu Akdeniz'deki doğalgaz rezervlerine ilgisi olan bir diğer aktör Avrupa Birliği'dir. Özellikle Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak birliğin hedefleri arasındadır. AB bunu gerçekleştirmek için doğalgaz kaynaklarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye üzerinden geçen enerji rotalarını desteklemekte ve Doğu Akdeniz'deki rezervlerin güvenli ve ucuz yoldan üye ülkelere aktarılmasını istemektedir.

Küresel bir enerji politikasına sahip olan ABD Doğu Akdeniz'de oldukça etkin bir aktördür. Bölgedeki doğalgaz rezervlerinin kısa sürede ve güvenli bir biçimde küresel piyasalara entegrasyonu için bölgedeki devletler arasındaki siyasi dengeleri korumaya çalışmaktadır. Amerikan şirketlerinin de rezervlerin çıkarılması ve aktarılması süreçlerinde etkin olması ABD'nin ulusal çıkarıdır. Dünyanın önde gelen doğalgaz ihracatçısı olan Rusya ise bu hayati konumunu sürdürmek istemektedir. Avrupa'nın birincil doğalgaz tedarikçisi olarak kalmak Rusya'nın önemli bir ulusal çıkarıdır. Avrupa pazarı için yeni bir enerji arzı oluşturabilecek kapasiteye sahip olan Doğu Akdeniz'deki rezervler üzerinde etkin olmak istemektedir. Bu yüzden bölgede siyasi, ekonomik ve askeri olmak üzere çeşitli hamlelerde bulunmaktadır.

Bölgedeki siyasetin dinamiklerini etkileyen önemli bir etken de

doğalgaz rezervlerinin büyük bir bölümünün İsrail'in kendisine ait olarak iddia ettiği sulara bulunmasıdır. Bu yüzden İsrail de bu kaynakların güvenliği ve aktarımı için siyasi ve askeri ittifaklara yönelmektedir. İsrail'in bölgede kurabileceği muhtemel ittifak seçenekleri ortadadır. Kıbrıs ve Yunanistan'da derinleşen ekonomik krizin oluşturduğu yeni konjonktürde Türkiye önemini giderek artırmaktadır. Çünkü İsrail'in hedefi Tamar ve Leviathan sahalarında en kısa zamanda doğalgaz üretebilmektir. Bu sahalardan çıkacak enerji fazlasını en yakın pazarlara en ucuz yoldan ihraç etmek istemektedir. Bölgedeki aktörlerin enerji siyasetlerini analiz eden bu çalışma İsrail'in Mavi Marmara olayına dair Türkiye'den özür dilemesine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Notlar

- (1) bkz. Gökhan Bacık, Turkey and Pipeline Politics, Routledge, Temmuz 2006.
- (2) bkz. Ufuk Kantörün, Bilgesam, Rusya'nın Bölgesel Enerji Politikaları, 22.04.2010; ayrıca bkz. Dorian Jones-Al Passsin, Turquie Diplomatique, Türkiye, İran'a Alternatif Enerji Kaynakları Peşinde, sayı:39
- (3) Jeffrey Mankoff, Resource Rivalry in the Eastern Mediterranean: The View from Washington, Policy Brief, June 2012

-
- (4) James Kanter, For Cyprus, a Sudden Need To Play Nice with Turkey, The New York Times, 27 March 2013; Deutsche Welle, Doğalgaz Doğu Akdeniz'de Dengeleri Değiştirdi, 16.04.2013, <http://dw.de/p/18GmR>
 - (5) Jeffrey Mankoff, a.g.e
 - (6) Noble Energy, <http://www.nobleenergyinc.com/operations/international/eastern-mediterranean-128.html>.
 - (7) Herb Keinon, Lieberman to Cyprus for search-and-rescue deal, in Jerusalem Post, 15.04.2012